

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over energie en energiecoöperaties van prosumenten — Kansen en uitdagingen in de EU-lidstaten**(initiatiefadvies)**

(2017/C 034/07)

Rapporteur: **Janusz PIETKIEWICZ**

Besluit van de voltallige vergadering	21.1.2016
Rechtsgrondslag	Artikel 29, lid 2, van het reglement van orde Initiatiefadvies
Bevoegde afdeling	Vervoer, Energie, Infrastructuur en Informatiemaatschappij
Goedkeuring door de afdeling	6.10.2016
Goedkeuring door de voltallige vergadering	19.10.2016
Zitting nr.	520
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	225/4/3

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) vindt dat de algemene ontwikkeling van decentrale energie van prosumenten een belangrijk en permanent onderdeel moet vormen van het energiebeleid van de EU. Die ontwikkeling is nuttig en kan zelfs simpelweg noodzakelijk zijn gelet op voorzieningszekerheid en vanuit sociaal en milieuoogpunt.

1.2. De hoeveelheid energie die in totaal door prosumenten wordt opgewekt, dient te worden afgestemd op de kenmerken van elke lidstaat. Daarom stelt het Comité de Europese Commissie voor om een kader uit te werken voor energie van prosumenten. Het opstellen van specifieke regelgeving ter zake moet echter een nationale bevoegdheid blijven.

1.3. Energie van prosumenten kan worden opgewekt met een hele reeks hernieuwbare energiebronnen en kan overal worden geëxploiteerd, ongeacht de klimatologische omstandigheden.

1.4. De grootschalige aanwezigheid van prosumenten op de markt is mogelijk geworden dankzij nieuwe technologieën, de digitale revolutie en het verlangen van de consument om rechtstreeks deel te nemen aan economische processen.

1.5. Met het oog op een beter begrip in de lidstaten van het concept „prosument” zou de Commissie een algemene definitie daarvan moeten formuleren met een aantal gemeenschappelijke basiselementen, bijvoorbeeld met betrekking tot de grootte van de installaties, individuele en gezamenlijke energieproductie, de eigendom van de installaties en de bestemming van energieoverschotten.

1.6. Een prosument hoeft niet de eigenaar te zijn van het onroerend goed, de installatie of de apparatuur in kwestie. Een prosument kan bijvoorbeeld evengoed de eigenaar van een eengezinswoning als de huurder van een appartement zijn.

1.7. De economische voordelen van energie van prosumenten, die hoofdzakelijk verband houden met lagere energietransmissiekosten, betere benutting van lokale energiebronnen en bevordering van de werkgelegenheid in lokale gemeenschappen, zouden het op niet al te lange termijn mogelijk moeten maken dat die energie zonder aanvullende steunregelingen kan worden opgewekt en gebruikt.

1.8. De besparingen en sociale voordelen die voortvloeien uit een bewuster en actiever energieverbruik, alsmede de decentrale benutting van hernieuwbare energiebronnen, de geringere netverliezen en de dankzij samenwerking toegenomen efficiëntie, kunnen snel leiden tot rendement op de investeringen in de apparatuur voor de opwekking van energie van prosumenten en in de ontwikkeling van transmissie, distributie, lokale netten, beheerssystemen en energieopslag.

1.9. Steunregelingen voor prosumenten mogen in geen geval de concurrentie op de energiemarkt verstoren en andere spelers verdringen, en er moet rekening mee worden gehouden dat sommige energieverbruikers geen prosumenten kunnen of willen zijn.

1.10. Financiële maatregelen die prosumenten kunnen beïnvloeden, zoals belastingen, heffingen en andere rechten, mogen hen niet afschrikken en hen in geen geval op de energiemarkt discrimineren.

1.11. Fundamenteel voor een dynamische ontwikkeling van energie van prosumenten is het creëren van goede partnerschapsbetrekkingen tussen prosumenten, andere energieproducenten en ondernemers die zich bezighouden met energietransmissie en -distributie. Er dienen randvoorwaarden te worden geschapen waaronder alle spelers op de energiemarkt baat hebben bij de ontwikkeling van het prosumentisme. De Commissie zou moeten onderzoeken welke maatregelen daartoe zouden kunnen worden genomen.

1.12. Het is nodig maatregelen te nemen om prosumenten te beschermen tegen monopolistische praktijken van energietransmissie- en -distributiebedrijven en grote energieproducenten.

1.13. In het algemeen wekt een prosument energie op voor eigen gebruik (voor zichzelf of voor een groep burgers, huishoudens, landbouwbedrijven of kleine ondernemingen). Het is niet mogelijk het vermogen van de apparatuur exact af te stemmen op de eigen energiebehoefte. Daarom is het uiterst belangrijk te regelen wat er met energieoverschotten moet gebeuren. Deze kwestie is des te relevanter als ernaar wordt gestreefd — wat altijd het geval zou moeten zijn — om prosumenten ertoe aan te zetten minder energie te verbruiken.

1.14. Het optimaliseren van het energieverbruik door prosumenten zou moeten worden ondersteund met *smart living*-systemen. Dit zou in de door de Commissie uitgewerkte systeemoplossingen moeten worden overwogen.

1.15. Gelet op de kleinschaligheid van de energieopwekking door individuele prosumenten zou hun toegang tot het net niet moeten worden beperkt.

1.16. De ontwikkeling van energie van prosumenten vereist een adequate aanpassing en werking van distributie- en transmissienetten. Prosumenten zouden moeten bijdragen aan de hiermee verband houdende kosten, maar daarvoor dienen wel transparante regels te worden vastgelegd.

1.17. Voor de ontwikkeling van energie van prosumenten is het noodzakelijk dat gelijktijdig lokale slimme netten worden ontwikkeld. Het Comité beschouwt de algemene invoering van slimme meters als onderdeel van de netinfrastructuur. Daarom zouden de desbetreffende kosten niet direct op de consument mogen worden afgewenteld. De door slimme meters verzamelde gegevens moeten voldoende worden beschermd.

1.18. De voordelen van energie van prosumenten zullen dankzij de ontwikkeling van kleine voorzieningen voor energieopslag fors toenemen. Er zou nader wetenschappelijk onderzoek moeten worden gedaan om bestaande technieken voor energieopslag te verbeteren en nieuwe technieken te vinden.

1.19. De ontwikkeling van energie van prosumenten kan worden gestimuleerd door energiecoöperaties van prosumenten, of andere structuren waarbinnen zij samenwerken, op te richten. Het is doeltreffender als prosumenten in een groep opereren. Dat vertaalt zich onder andere in lagere kosten van de energieopwekking, een sterkere positie op de energiemarkt en directe betrokkenheid bij de vergroting van de lokale voorzieningszekerheid.

1.20. Een groep prosumenten kan de eigen energieproductie beter afstemmen op de behoefte aan energie. Daardoor is minder energietransmissie nodig, wat leidt tot lagere energiekosten voor de leden van de groep. Als prosumenten in een groep samenwerken zijn er minder schommelingen in aanbod en vraag dan als ze individueel opereren, wat gunstiger voor het distributie- en transmissienet is.

1.21. De Commissie zou in maatregelen voor bijna energieneutrale gebouwen moeten wijzen op het grote belang van de ontwikkeling van energie van prosumenten.

1.22. De Commissie zou in de lopende initiatieven voor modernisering van de energiemarkt en herziening van de wetgeving inzake hernieuwbare energie aandacht moeten schenken aan vraagstukken in verband met energie van prosumenten.

1.23. De voordelen van energie van prosumenten moeten worden benut voor een actief beleid om energiearmoede te verminderen en bijzonder kwetsbare sociale groepen te beschermen, alsook om problemen op te lossen die verband houden met de senioreneconomie en de vergrijzing. Essentieel is dat maatschappelijke organisaties daarbij worden betrokken.

1.24. De algemene ontwikkeling van het prosumentisme biedt ook de kans om het lokale bedrijfsleven te stimuleren: de productie en levering van de benodigde apparatuur en diensten leiden tot nieuwe werkgelegenheid.

1.25. Heel belangrijk voor de verdere ontwikkeling van energie van prosumenten is deelname van de lokale en regionale overheden. De Commissie zou daaraan in het kader van het Burgemeestersconvenant aandacht moeten besteden.

1.26. Omdat de mate van ontwikkeling van energie van prosumenten tussen de lidstaten uiteenloopt, zouden verschillende formules voor de uitwisseling van ervaringen moeten worden uitgewerkt. De Commissie zou de ontwikkeling van het prosumentisme in de lidstaten moeten volgen in haar jaarlijkse verslaglegging over de energie-unie. De verzamelde gegevens zullen zeer nuttig zijn voor de door de lidstaten ondernomen initiatieven.

1.27. De veralgemenisering van het prosumentisme is een complex en langdurig proces met vele facetten. Het is daarom belangrijk dat maatregelen om de ontwikkeling van energie van prosumenten te stimuleren, op lange termijn stabiel blijven.

2. Context

2.1. De toegang tot energiebronnen, voorzieningszekerheid en het prijsbeleid voor bepaalde maatschappelijke groepen en consumenten in moeilijkheden zijn grote uitdagingen voor de samenleving, alle bestuursniveaus en individuele consumenten.

2.2. Tot nog niet zo heel lang geleden kon de mens energie alleen via verbranding op een doeltreffende manier verkrijgen, met als uitzondering wellicht waterkracht. Dankzij de technologische vooruitgang kan energie nu op grote schaal worden opgewekt zonder dat stoffen hoeven te worden verbrand. De mens heeft geleerd om energie in haar zuiverste vorm uit zonlicht te halen zonder het milieu te vervuilen. Deze energiebron is bovendien gratis en onuitputtelijk. De enige kosten zijn die van de installaties voor de benutting ervan.

2.3. Even doeltreffend is de opwekking van elektriciteit met behulp van windkracht, dus uit dezelfde bron, de zon, die door de aarde op te warme lucht in beweging brengt. Hetzelfde geldt voor biomassa, die feitelijk door fotosynthese wordt opgebouwd.

2.4. De ontwikkeling van hernieuwbare energie is onvermijdelijk vanwege de geringere beschikbaarheid van fossiele brandstoffen (die steeds meer opraken), de importafhankelijkheid van veel landen, de opwarming van de aarde en de luchtvervuiling. Deze kwesties hebben ertoe geleid dat Europa, en dus de meeste grootste economieën, zijn begonnen te investeren in hernieuwbare energie.

2.5. In 1992 werden op de wereldtop van Rio de Janeiro fundamentele sociaaleconomische beginselen aangenomen die een verplichting tot milieubescherming inhielden, zoals het VN-raamverdrag inzake klimaatverandering.

2.6. In september 2015 heeft de algemene vergadering van de VN doelstellingen voor duurzame ontwikkeling goedgekeurd. Een van die doelstellingen (nr. 7) garandeert iedereen toegang tot duurzame energie. Momenteel hebben wereldwijd 1,2 miljard mensen geen toegang tot elektriciteit.

2.7. Voor meer dan 120 miljoen EU-burgers dreigt armoede of sociale uitsluiting. 10 % van de Europeanen maakt deel uit van een huishouden waarin niemand werk heeft, en het aantal daklozen groeit. Deze cijfers betekenen ook dat er sprake is van energiearmoede.

2.8. Binnen het maatschappelijk middenveld bestaat er overweldigende steun voor hernieuwbare energie. Dat werd in 2015 bevestigd door de milieu-encycliek van paus Franciscus en de verklaringen over de klimaatverandering van religieuze leiders van islam, hindoeïsme en boeddhisme. Zij riepen de geloofsgemeenschappen op zich in te zetten voor een koolstofvrije of koolstofarme toekomst.

2.9. Tijdens de COP21-conferentie in 2015 in Parijs, waaraan ongeveer 200 landen deelnamen, werd de noodzaak onderschreven om af te stappen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Het ging er vooral over de inspanning om de stijging van de wereldwijde gemiddelde temperatuur te beperken tot ruim onder de 2 °C ten opzichte van het pre-industriële tijdperk, waarbij ernaar wordt gestreefd om de temperatuurstijging onder de 1,5 °C te houden.

3. De digitale revolutie, een impuls voor de ontwikkeling van het prosumentisme

3.1. De laatste vijftig jaar is de bevolking verdrievoudigd. Door de kwetsbaarheid van het mondiale financiële stelsel dreigt een langdurige stagnatie van de wereldeconomie. De hoge werkloosheid en de stijgende energieprijzen hebben in veel landen tot instabiliteit geleid. De kosten voor het bedrijfsleven en de lasten voor de consument zijn er toegenomen.

3.2. De wereld staat voor de noodzaak om het economische systeem te veranderen en bedrijfsmodellen te transformeren, hetgeen ook noopt tot sociale aanpassingen. De mondiale digitale revolutie en het internet der dingen bieden de instrumenten voor het nieuwe systeem.

3.3. In 2020 zullen er meer dan 50 miljard apparaten op de markt zijn die met het internet zijn verbonden. Dat is het zevenvoudige van de wereldbevolking. Smartphones, en niet personal computers, zijn al het belangrijkste middel geworden om met de buitenwereld te communiceren. In 2020 zullen er ongeveer 6,1 miljard van in omloop zijn.

3.4. Dankzij het internet der dingen kunnen miljoenen mensen deelnemen aan sociale netwerken. De deeleconomie is ontstaan. Dit economische model past beter bij de maatschappelijke structuur en is gericht op sociale samenhang. Economisch is een verschuiving begonnen van gecentraliseerde, van bovenaf geleide instanties naar het concept van „delen”. Veel sociaal buitengesloten groepen krijgen zo de kans actief mee te doen aan het economische leven.

3.5. Dankzij onlineplatforms kunnen consumenten in producenten veranderen, die informatie en, met behulp van 3D-printers, producten creëren en die zelf verspreiden. Dergelijke platforms maken het mogelijk om auto's, huizen, kleding en andere zaken te delen. De consument/producent kan op internet zelf cursussen geven, medisch advies inwinnen of een ambachtsman vinden om zijn huis op te knappen. Sociale ondernemers kunnen dankzij crowdfunding de traditionele banken omzeilen en hun activiteiten in de jonge deeleconomie financieren.

3.6. In een wereld van digitale mogelijkheden wordt sociaal kapitaal even belangrijk als financieel kapitaal, wordt toegang belangrijker dan eigendom en neemt de „deelwaarde” in de coöperatieve gemeenschap steeds vaker de plaats in van de „ruilwaarde” op kapitalistische markten.

3.7. De ontwikkeling van de digitale technologie en nieuwe bedrijfsmodellen in de energiesector, waaronder het decentrale-energiemodel, maken het mogelijk om plattelandsgebieden, voorsteden, wijken met eengezinswoningen, woongemeenschappen en woningbouwverenigingen te beschouwen als grote elektriciteitscentrales met een enorm potentieel. Deze decentrale energiebronnen creëren een nieuwe doctrine van voorzieningszekerheid, die nu van onderaf is opgebouwd en huishoudens, landbouwbedrijven, kleine ondernemingen en microcoöperaties als basis heeft.

3.8. In de energiesector maakt internet — binnen de deeleconomie — het voor miljoenen thuis, op hun werk of op daken van bedrijfspanden elektriciteit producerende individuen mogelijk deel te nemen aan sociale netwerken en de door hen opgewekte stroom via het „internet van de energie” te delen, net als informatie tegenwoordig op het net gecreëerd en uitgewisseld wordt. De onderdelen van dit systeem die nog veel verder ontwikkeld moeten worden, zijn de opslag van de energie, de „verinternetting” van energienetten en elektrische auto's.

4. Op weg naar hernieuwbare, decentrale energiebronnen

4.1. De productie van schone energie als aanvulling op de markt en de vervanging van fossiele brandstoffen vereisen de transformatie van energiesystemen en de invoering van regels voor de deelname van nieuwe spelers op de markt.

4.2. Overeenkomstig het Verdrag van Lissabon (artikel 2, lid 3) vindt duurzame ontwikkeling in Europa plaats op basis van een sociale markteconomie. Daarbij is een grote rol weggelegd voor maatschappelijke organisaties en is met name de lokale maatschappelijke acceptatie van de transformatie van energiesystemen cruciaal.

4.3. De EU heeft voor 2030 doelstellingen vastgelegd voor de Energie-unie en de omvorming van Europa tot een energie-efficiënte en koolstofarme economie. Twee belangrijke streefcijfers zijn de verlaging van de broeikasgasuitstoot met 40 % en de verhoging van het aandeel hernieuwbare energie tot 27 % (zonder specificatie per lidstaat). Een energiezuinige economie moet zorgen voor voorzieningszekerheid en economische groei bij een lage CO₂-uitstoot en op langere termijn voor toename van de productie en het gebruik van lokaal opgewekte energie. Volgens de meest recente cijfers kon de CO₂-uitstoot in 2014 dankzij hernieuwbare energie wereldwijd met 380 Mt worden verminderd.

4.4. Een van de afzonderlijke door de EU vastgelegde doelstellingen voor 2030 is verlaging van de energie-uitgaven van particuliere consumenten en ondernemers. Zij moeten zelf actief worden op de energiemarkt met gebruikmaking van de mogelijkheden die de nieuwe technologieën bieden.

4.5. De energiebalans van de EU is afhankelijk van handel. Meer dan de helft van de energie die jaarlijks bruto in de EU wordt gebruikt (met een waarde van 400 miljard EUR), is geïmporteerd. Sommige onderzoeken wijzen erop dat de afhankelijkheidsgraad van de EU van buitenlandse energie in 2030 wel 70 % kan bedragen. Geraamd wordt dat het gebruik van fossiele brandstoffen in 2014 dankzij hernieuwbare energie wereldwijd met 114 Mtoe is verminderd.

4.6. Het verbeteren van de energiebalans van de EU is essentieel geworden. Een van de mogelijke manieren is de opwekking van energie uit verscheidene lokale bronnen direct door individuele consumenten. Zonder een breed draagvlak voor de productie van hernieuwbare energie om aan de lokale behoeften te voldoen, kan het voor veel landen lastig worden de voorzieningszekerheid binnen de bestaande systemen te garanderen.

4.7. De ontwikkeling van de technologie voor de opwekking van energie in installaties in huizen, de steeds efficiëntere oplossingen voor de opslag van energie in dergelijke installaties, de transmissie ervan via slimme netten, het gebruik van slimme meters en lokaal vraagbeheer hebben ertoe geleid dat installaties van consumenten van significante invloed kunnen zijn op de energiemix van een land.

4.8. De sector hernieuwbare energie is als grote aanjager van technologische innovatie onmisbaar voor de fundamentele transformatie van het Europese energiesysteem in het kader van de strategie voor een digitale eengemaakte markt.

4.9. De omvorming van passieve consumenten tot actieve „prosumenten” in diverse sectoren en de mogelijke integratie van micro-ondernemingen en de internemarktstrategie in het digitale tijdperk van het internet der dingen zijn beschreven in de in mei 2016 door de Commissie gepubliceerde „Strategie voor een digitale eengemaakte markt” (COM(2015) 192 final). Die strategie kent drie pijlers: 1) betere toegang tot onlinegoederen en -diensten; 2) randvoorwaarden die bevorderlijk zijn voor digitale netwerken en diensten; 3) maximaal groeipotentieel voor de Europese digitale economie. Dit alles kan de EU-economie 415 miljard EUR per jaar opleveren en honderdduizenden nieuwe banen scheppen, ook in de sector hernieuwbare energie.

4.10. De door grote energieproducenten en -distributeurs gedomineerde markt moet worden geopend voor individuele spelers en decentraler worden. Elektriciteit zal niet alleen meer op centraal geregelde wijze „van bovenaf” van grote centrales naar verbruikers stromen, maar zal ook met veel decentrale hernieuwbare energiebronnen worden opgewekt.

4.11. De mate van decentralisatie van de elektriciteitsproductie moet worden afgestemd op de kenmerken van de energieverbruikers. Verschillen in dit verband vloeien vooral voort uit de aanwezigheid van energie-intensieve industrieën in een land.

4.12. De voorzieningszekerheid hangt tegenwoordig steeds meer af van de veerkracht van het energiesysteem bij terroristische aanslagen. De ontwikkeling van decentrale stroomopwekking zal ook leiden tot grotere voorzieningszekerheid, want een dergelijke elektriciteitsproductie is minder kwetsbaar voor terroristische dreigingen.

4.13. Dankzij decentrale energiebronnen kan tevens de problematiek worden aangepakt van de continue energielevering aan economische spelers van wie de activiteiten sterk afhankelijk zijn van elektriciteit (bijvoorbeeld pluimveehouders, verwerkende bedrijven en koelhuizen). In sommige lidstaten komen stroomonderbrekingen hooguit twintig minuten per jaar voor, maar in andere valt de elektriciteit gemiddeld 450 tot 500 minuten uit. In deze laatste landen vormen micro-installaties van prosumenten voor producenten een garantie op bedrijfscontinuïteit.

4.14. De mogelijkheden die worden gecreëerd door de algemene ontwikkeling van decentrale energie van prosumenten, kunnen worden benut op sociaal belangrijke EU-beleidsgebieden in het kader van de Europa 2020-strategie, bijvoorbeeld voor de oplossing van demografische problemen in verband met de vergrijzing en de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting.

4.14.1. Een van de doelstellingen van die strategie is om het enorme aantal van 122 miljoen mensen voor wie armoede en sociale uitsluiting dreigt, met ten minste 20 miljoen te verminderen. Daartoe moet gebruik worden gemaakt van operationele steunprogramma's, actieve arbeidsmarktinstrumenten en specifieke fondsen, waarbij minstens 20 % van de middelen uit het Europees Sociaal Fonds moet komen. Logistieke en financiële ondersteuning voor die mensen voor het opzetten van micro-energiecoöperaties en/of voor samenwerking met bestaande lokale ondernemingen die actief zijn op het internet der dingen, kan nieuwe wegen openen voor sociale en beroepsintegratie en het mogelijk maken aan de dreiging van armoede te ontsnappen.

4.14.2. De senioreneconomie („zilveren economie”) stelt de samenleving voor soortgelijke problemen. De EU staat voor een historische uitdaging waar geen enkele maatschappij ooit eerder mee werd geconfronteerd, namelijk een sterk toenemende levensverwachting in combinatie met een algemene digitalisering van het leven. Dit vraagt om onconventionele economische maatregelen en nieuwe sociale strategieën.

4.14.3. In 2060 zullen er voor elke jongere twee ouderen zijn⁽¹⁾. Ouderen en oudere werknemers moeten niet als bedreiging of sociale last worden beschouwd, maar als kans om in deze tijd van digitale omwentelingen een economie met veel werkgelegenheid te creëren (*job-rich economy*) met gebruikmaking van de enorme ervaring en de vrije tijd van ouderen alsook van hun financiële kapitaal — zelfs als dat bescheiden is — voor veilige beleggingen in de digitale economie. Een mogelijkheid zou zijn om ouderen als e-senioren te betrekken bij beroepsactiviteiten in de energiesector, bijvoorbeeld bij coöperatieve installaties voor woonwijken of flats.

5. Energie van prosumenten

5.1. Het onderscheidende kenmerk van het moderne kapitalisme was de verhouding van consumptie tot het productieproces en de commercialisering ervan, waarbij consumptie niet langer het voorrecht van rijke elites was maar een massaverschijnsel werd.

5.2. De term „prosument” is in 1980 geïntroduceerd door de schrijver en futuroloog Alvin Toffler. In zijn boek „De derde golf” omschrijft hij prosumptie als een verschijnsel dat het onderscheid tussen productie en consumptie op de markt laat vervagen. De derde golf is voor hem het proces van deelname van individuen of georganiseerde groepen prosumenten aan de productie van goederen voor eigen gebruik, waarbij de grenzen tussen producenten en consumenten verschuiven.

⁽¹⁾ PB C 389 van 21.10.2016, blz. 28.

5.3. Het concept van de markt waar consumenten, waaronder huishoudens, uitsluitend als passieve deelnemers worden gezien, beantwoordde niet aan de uitdagingen die de technologische ontwikkeling met zich meebracht. Marshall McLuhan en Barrington Nevitt voorspelden al in 1972 dat de consument dankzij de voortschrijdende elektrische technologie producent zou kunnen worden.

5.4. De ruggengraat van een moderne economie is een veilige en betaalbare levering van energie aan de verbruikers, waarbij rekening wordt gehouden met de noodzaak kwetsbare sociale groepen te beschermen met het oog op de bestrijding van energiearmoede.

5.5. Prosumenten zijn individuen, groepen burgers, huishoudens of landbouwbedrijven die in georganiseerde vorm kunnen opereren, bijvoorbeeld als verenigingen, stichtingen of coöperaties, en die tegelijkertijd producenten en consumenten zijn van energie die wordt opgewekt met kleine installaties in achtertuinen of op woonhuizen, flats of bedrijfspanden (o.a. miniwindmolens, zonnepanelen, zonnecollectoren en warmtepompen). Prosumenten kunnen eveneens kleine ondernemingen zijn, waaronder sociale ondernemingen, en lokale overheden.

5.6. Het begrip „prosumentisme” omvat naast elektrische energie ook de opwekking van warmte en koude.

5.7. In principe produceren prosumenten voor eigen gebruik. Ze worden coproducent van de verbruikte goederen. Ook individuen die een hoeveelheid energie produceren die hun eigen verbruik benadert, worden als prosumenten beschouwd, zelfs als beide processen niet gelijktijdig plaatsvinden. Ze produceren energie bijvoorbeeld voornamelijk overdag, wanneer ze er relatief weinig voor eigen gebruik van benutten, en verkopen het overschot dan door aan andere consumenten. Zelf gebruiken ze de meeste energie op een moment dat ze er veel minder van produceren.

5.8. Individuele prosumptie verandert de manier waarop het leven is georganiseerd, en houdt vooral verband met ontevredenheid over gestandaardiseerde massaproductie. De moderne consument wil in het tijdperk van de digitalisering als individu worden behandeld en ziet een mogelijkheid om de eigen behoeften en aspiraties te vervullen. Weloverwogen neemt hij deel aan projecten om het milieu te beschermen en de broeikasgasuitstoot te verminderen.

5.9. Prosumenten associëren de overgang naar een modern energiesysteem met ontwikkeling en de noodzaak van creativiteit en onafhankelijkheid. De op de markt actiefste groep prosumenten is de internetgeneratie. Deze generatie onderscheidt zich doordat ze de wereld niet meer vanuit consumptie- maar vanuit productieperspectief bekijkt. Ze tracht behoeften te vervullen die verband houden met vrijheid, maatschappelijke geloofwaardigheid, het snelle levenstempo en innovatievermogen.

5.10. De eerste prosumentenhandelingen hadden hun oorsprong in eenvoudige zelfbedieningstransacties in de dienstensector en e-handel, en in niet-marktgebonden activiteiten van consumenten. Andere oorzaken van prosumptie zijn veranderingen op de arbeidsmarkt, de automatisering van het dagelijks leven, de mogelijkheid thuis te werken (telewerken), meer vrije tijd en de behoefte die tijd optimaal te besteden.

5.11. Marktgebonden oorzaken van de opkomst van prosumptie, niet alleen op energiegebied, zijn de teruglopende inkomens van huishoudens door de crisis, de stijgende prijzen van goederen en diensten, de noodzaak dagelijks te besparen, en de productie van goederen en diensten door mensen voor zichzelf om economische redenen.

5.12. Veel landen zien de voordelen van de parallelle ontwikkeling van decentrale energiebronnen, waaronder micro-installaties. Die hebben meestal een maximaal vermogen van 50 à 100 kW. Het gaat hier voornamelijk over installaties van prosumenten.

5.13. Energie van prosumenten kan worden beschouwd als essentieel voor de overgang naar decentrale energieopwekking, de algemeen wenselijke oplossing gelet op voorzieningszekerheid en vanuit sociaal en milieuoogpunt.

5.14. Grootschalig prosumentisme zou de uitvoering van de tijdens de COP21 in Parijs gemaakte afspraken een stuk makkelijker moeten maken.

5.15. De EU heeft de consumenten in haar energiebeleid centraal gesteld en geeft hun de mogelijkheid moderne technologieën zelf actief te gebruiken. De laatste jaren zijn nieuwe technologieën voor hernieuwbare energie ontwikkeld, zowel voor grote industrie-installaties als voor kleinschalige projecten, en zijn de kosten van de onderliggende investeringen significant verminderd. Zo is tussen 2008 en 2012 de prijs van zonnepanelen met 80 % gedaald. Daardoor konden ondernemingen en huishoudens hun eigen elektriciteit op een rendabele manier gaan produceren en verbruiken.

5.16. In het licht van de voordelen van de ontwikkeling van energie van prosumenten verdient het aanbeveling om potentiële prosumenten te stimuleren op dit gebied actief te worden. De desbetreffende ondersteuning kan bestaan uit het wegnemen van belemmeringen, vereenvoudiging van administratieve procedures, vergemakkelijking van de toegang tot het net en gunstige voorwaarden voor de verkoop van energieoverschotten.

6. Energiecoöperaties van prosumenten

6.1. Een energiecoöperatie is een vrijwillige vereniging van een onbeperkt aantal mensen die rechtspersoonlijkheid bezit en die als doel heeft om gezamenlijk de energiebehoeften van haar leden te vervullen.

6.2. Een prosument kan alleen opereren of samen met burens in een flatgebouw. Van een coöperatie is sprake als bij de investering in de energie-installatie meerdere personen betrokken zijn. Daarbij kan het gaan om hele groepen bewoners van een bepaald gebied. Beoogd wordt elektriciteit of warmte op te wekken uit hernieuwbare energiebronnen om in de eigen behoeften te voorzien en eventuele overschotten te verkopen aan het net. In Duitsland zijn daarvoor drie natuurlijke personen nodig, in Polen tien natuurlijke personen of drie rechtspersonen.

6.3. Uit de ervaringen die de laatste jaren in Duitsland zijn opgedaan, blijkt dat coöperaties niet streven naar maximale winst, maar vooral hun leden economisch willen helpen en ondersteunen. Van de bijna duizend coöperaties financiert een kwart zich uitsluitend met bijdragen van haar leden. Bij de overige is twee derde van de middelen afkomstig van coöperatieve banken. Elk lid heeft één stem, ongeacht de omvang van zijn financiële bijdrage. Die is meestal niet hoog en is vastgelegd in de statuten. Als de coöperatie verlies lijdt, dan wordt dat door de leden gedragen voor maximaal een bedrag dat gelijk is aan hun financiële bijdrage.

6.3.1. Coöperaties dienen zoals alle ondernemingen economisch efficiënt te functioneren. Een positief aspect is het zeer geringe aantal faillissementen van coöperaties (circa 0,1 % van alle faillissementen in Duitsland). Het dividend van coöperaties bedroeg eerst gemiddeld 5 à 6 %, maar ligt nu op 2 à 3 %.

6.3.2. In Duitsland zijn gemeenten belangrijke partners van energiecoöperaties, niet alleen omdat ze daken en gebouwen ter beschikking stellen voor investeringen. Vaak nemen burgemeesters het initiatief voor de oprichting van een energiecoöperatie en spannen ze zich in om hun burgers daarvoor te winnen.

6.4. Een heel merkbaar effect van de oprichting van een energiecoöperatie is dat energie tegen lagere kosten kan worden opgewekt dan als de betrokkenen dat ieder voor zich zouden doen.

6.5. Een energiecoöperatie geeft prosumenten een veel sterkere positie tegenover de grote spelers op de energiemarkt.

6.6. Ook worden burgers dankzij energiecoöperaties direct betrokken bij de vergroting van de voorzieningszekerheid in hun regio. Dat is van kapitaal belang voor het optimaliseren van maatregelen die op de lokale behoeften en omstandigheden zijn afgestemd.

6.7. Met name in de „oude” lidstaten heeft de coöperatieve beweging een belangrijke rol gespeeld bij de stimulering van de groei en het economische concurrentievermogen en de bevordering van Europese waarden als solidariteit, zelfbestuur en democratie. Het economische potentieel van coöperaties is in die lidstaten nog steeds enorm. In de voormalig socialistische landen in Midden- en Oost-Europa blijken zowel de socialistische wortels van de coöperatieve beweging als het vroeger gevoerde beleid om coöperaties aan het centrale en regionale gezag te onderwerpen, nu een belemmering te vormen en een negatieve invloed te hebben op de houding tegenover prosumentencoöperaties.

6.8. Het model van energieopwekking voor eigen gebruik maakt verlaging van de energiekosten mogelijk, met name van kleine en middelgrote ondernemingen, die veel last hebben van de hoge stroomprijzen. Voor de individuele consument zijn er nieuwe mogelijkheden gekomen voor projecten variërend van zonnepanelen op de daken van huishoudens of derden tot projecten van hernieuwbare-energiecoöperaties van burgers.

Brussel, 19 oktober 2016.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Georges DASSIS
